

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Desiderii Erasmi Roterodami Paraphrases In Novvm Testamentvm

Praemissa Est Io. Aug. Noesselt Historia Paraphraseon Erasmi Rot. In
Novum Testamentum

Erasmus, Desiderius

Berolini, MDCCLXXX

VD18 90514300

Clarissimo Principi Et Eidem Reverendissimo Praesuli Leodiensi D. Erardo
De Marca Nunc Cardinali Des. Erasmus Roterodamus S. D.

urn:nbn:de:gbv:45:1-14035

CLARISSIMO PRINCIPĪ

ET EIDEM REVERENDISSIMO PRAESULI LEODIENSI

D. ERARDO DE MARCA

NUNC CARDINALI

DES. ERASMUS ROTERODAMUS

S. D.

QUum mihi multorum et literis et oratione, tua celsitudo fuerit saepenumero praedicata, velut omnibus ornamentis, omnibus affatim cumulata dotibus, quae magno principe dignae videri queant, tamen paucorum dierum consuetudine talem eam expertus sum, ut illi perquam maligne parceque, ac prope dixerim invidere, tuam felicitatem, imo nostram potius retulisse viderentur. Itaque mutatis in diversum rerum vicibus factum est, ut tu iam pridem quorundam praedicatione maiorem in modum inflammatus in nostri videndi desiderium, a congressu moderatius amare coeperis, opinor quam primum exoptulaturus cum his, qui tibi ex tantula musca tantum fecerint elephantum, ego contra, qui prius satis magno tenebar tui desiderio, simul atque datum est coram et cominus te contemplari, totus raptus sum in amorem et admirationem tuae magnitudinis, moxque cum his exoptulavi, qui te mihi

Tom. III.

Y

tam maligne depinxerant. Neque vero hic commemorabo vetustissimam gentis tuae nobilitatem, clarissimaque maiorum stemmata, non ditionis amplitudinem, non totius corporis prorsus heroicam maiestatem, quae procul etiam eximium principem testetur, quamquam haud sum nescius, hisce quoque rebus animi dotes commendari. Mihi magis admirari libet, quae magis tua sunt, incredibilem morum suavitatem, nulli non obviam atque expositam comitatem, qua fit, ut quocumque te converteris, protinus hilarescant omnia, ingenium mire dextrum, et in omnia versatile, nusquam non sibi praefens, nusquam non expromptum, iudicium in omni genere rerum singulare, quod suapte natura felicissimum, felicius reddidit plurimarum rerum usus, inauditam consilii vim, quo nomine nostro quoque principi nostraeque aulae, cui nuper adiunctus es, gratulor. Ad haec haud vulgarem animi propensionem erga pietatem ac bonas literas, quibus utrisque praemines ipse. Cum primis autem perpetuum pacis studium, qui post tot bellaces episcopos, incredibili prudentia sic moderatus es populum, alioqui fatis ad bella praecipitem, ut nec ipse cuiquam praedae fuerit, nec quemquam armis laceffiverit. Arduum ac rarum est, probum agere principem, rarius integrum et incorruptum praefulem. Tu unus utrumque munus sic praestas, ut vix alius alterutrum possit absolutius, nec minus religionis antistitem geris, quam reipublicae ducem. Verum haec alias fortasse tempestivius referentur, et, ut arbitror, aliis rectius quam tibi. At interea ne talem principem, a quo sic essem provocatus officiis, denuo vacuus et asymbolus convenirem, aut ne putares ab

haec tua florentissima academia, praeter aromatiten nihil mitti, literarium hoc xeniolum pauculis hisce diebus adornavi, paraphrasin in duas epistolas ad Corinthios, quo Paulum, illum unicum nostrae religionis antistitem, quocumque lubitum fuerit circumferas, posthac absque prolixis commentariis tecum dilucide familiariterque confabulaturum. Neque dubito, quin huius colloquium sit tibi non minus frugiferum, quam volupe futurum. Primum enim in hisce duabus epistolis aperiuntur permulta de nascentis ecclesiae primordiis, de quibus admiror prope nihil esse proditum historia graviore, cuique tuto possis credere. Solus Lucas de paucis apostolis pauca quaedam attingens, Paulum Romam usque prosequitur. Nam Dionysius, qui in Hierarchia secunda, priscos ecclesiae ritus satis copiose describit, eruditus recentior quispiam fuisse videtur, quam fuerit Areopagites ille Pauli discipulus. Legi Graecorum liturgiam, quam illi Chryostomo tribuunt, cui nihil fere non tribuunt, mihi non fit verisimile. Atque utinam quae Paulus hic attigit, ac veluti per transfennam ostendit, de ritibus ecclesiasticis aliquanto copiosius et explanatius tradidisset. Quam enim circumcise meminuit de eucharistia sive synaxi, quasi veritus, ne quid de tanto mysterio secus diceret quam oporteat, de quo recentiores quidam quam illotis, ut aiunt, pedibus, quid non differunt, quid non definiunt? Utinam illud saltem aperuisset, a quibus, quo tempore, quo cultu, quo ritu, quibus verbis consecrari soleat panis ille mysticus, ac sacrosanctum dominici sanguinis poculum, e cuius indigna tractatione Paulus crebros morbos ac mortes nasci docet, qui sermo nos quo-

que circumspetiores reddere debet, ne forte lues, quae compluribus iam annis passim grassatur, hinc nobis orta sit. Tractat autem indigne non solum, qui libidine pollutus accedit, sed multo magis qui livore, qui odio, qui virulentia, qui obtreptione, qui vindictae studio conspurcatus, aliisque hoc genus vitiis, quae suapte natura ex diametro pugnant cum christiana caritate, quam hoc mysterio repraesentamus. Plenius aliquanto differit de dotibus linguarum, interpretationis, prophetiae, caeterisque, in quorum locum postea successit cantus ecclesiasticus, sacra lectio et concio. Nam dona sanationum et apocalypsis, iam olim nos destituerunt, posteaquam frigescente caritate, et languescente fide, magis ab humanis praesidiis pendemus, quam ope coelesti. Attingit nonnihil et de iurisdictione ecclesiastica, quum prohibet adiri iudices ethnicos, ac lites pecuniarias per christianos arbitros transigi iubet. Quin et sibi cognitionem iudicariam vindicat, quum ait: *Ubi venero, in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum.* Rursus in executione demonstrat auctoritatem apostolicam, tradens satanae virum, qui patris uxorem sibi adiunxerat. In cuius rei locum nunc successit excommunicatio, quae hisce temporibus, mea sententia, plus satis in promptu est, dum passim et quamlibet frivolis de causis intentatur fulmen illud terrificum, nec unquam acrius, quam quum pecuniola periclitatur: Quum Paulus, ni fallor, praeter Hymenaeum et Alexandrum, unum modo tradiderit satanae; illos quod pertinaciter obfisterent evangelio, quum haberentur christiani, quos ut damnatos legimus, ita non legimus restitutos; hunc ob publicum

vulgoque notum incestum, et tamen nec in hunc pronuntiavit, nisi ex communibus omnium suffragiis, nec usquam hominis nomen prodidit, in damnando crimen notasse contentus, in reconciliando ne criminis quidem facit mentionem, ut in flagitium saevitum intelligas, non in hominem. Neque tum aliud erat *tradi satanae*, quam ad tempus vitari a caeteris, quo pudor ad resipiscentiam adduceret. Nam id admiscet sententiae Paulus, *in afflictionem carnis, ut spiritus salvus fiat in die domini*, ut ipsa quoque severitas, qua medetur malo, spiret apostoli caritatem. At mox eundem quantum studio commendat Corinthiis, ut correctum blande recipiant in suum consortium, sollicitus ne graviore moerore absorberetur. Hac poena tum erat contenta lenitas apostolica. Ad haec quum plures essent, qui peccarant, in unum modo, quo sit aliis exemplo, voluit animadvertere, sed miti supplicio, imo remedio potius quam supplicio. Caeteros per epistolas crebris minis territat, quo resipiscant, veluti non habiturus saeviendi ius in eos, qui sua sponte resipuissent. Nunc quam tyrannice saevimus in plebeculam, ipsi nobis graviorum scelerum conscii. Sed interim huius incesti damnati ac recepti argumento, explosum est dogma Montani ac Novatiani, qui lapsum graviter a baptismo non recipiunt in gregem christianum. Quamquam Augustini temporibus semel duntaxat dabatur locus publicae poenitentiae, ne frequenti usu vilesceret remedium, etiamsi relapsis in idem flagitium non adimit veniae spem apud Deum, hac de re pluribus differens in epistola ad Macedonium, quae nunc habetur quinquagesima quarta. Ab eodem exemplo natae sunt canonicae

satisfactiones, quas olim severissimas fuisse testantur veterum pontificum decreta. Ab his rursus ortas apparet, quas nunc vulgo vocant indulgentias, quibus utinam nobis contingat tam pietate ditescere, quam quorundam arcae nummis locupletantur. Ac primum de poenis solennibus ab episcopo indictis relaxabatur aliquid, sed ut parce, ita non nisi ob graves piasque causas. Nunc passim venditur purgatoriae carnificinae remissio, nec venditur modo, sed obtruditur nolentibus, non iam dicam ob cuiusmodi causas. Iam pseud-apostolos, tametsi Paulus sciret esse pestilentissimos, tamen tolerat ad tempus, ne saeviens in paucos, publicum ecclesiae statum perturbaret; non abhorrens ab Augustini sententia, qui quosdam clam, non palam arguendos putat, ne ad maiorem insaniam concitentur, et ex flagitiosis fiant vel tyranni, vel heresiarchae. Quin et in ferendis legibus apostolico munere fungitur. De matrimonio concessio aut in concessio, pari et impari, de digamia, de divortio, quorum alia suadet ut utilia, rursus alia praecipit ut necessaria. Ex his quaedam mea sententia satis, ne dicam plus satis, mordicus tenemus, veluti de divortio, quaedam profus abrogata sunt, veluti quod Paulus suadet, ut uxor christiana adhaereat ethnico marito, si is non quaerat divortium. Praescribit et de carnibus idolothytis, de quibus et in actis decernunt Iacobus et Petrus, quod nunc fortasse locum non habet, quum nemo iam sacrificet daemonibus. Etiam si huic quoque decreto iam derogatum est, quod suffocato et sanguine vesci nefas non habeatur. At Ambrosius sub interdicto sanguinis, omnium animantium, quae sanguinem habent, esum

prohibitum interpretatur, et ob id a Graecis ex super-
 vacuo adiectum de suffocato, quod qui prohibet sim-
 pliciter, ne vescamur pecude, idem prohibet edere de
 suffocato. Verum an Ambrosianae sententiae subscri-
 bendum sit, alii viderint. Mihi purioris christianismi
 videtur, magisque consentaneum evangelicae et aposto-
 licae doctrinae, si nulli certum cibi genus praescriba-
 tur, sed admoneantur omnes, ut quisque pro corporis
 habitu vescatur, quae maxime conducunt bonae valetu-
 dini, non ad luxum, sed ad sobrietatem, cum actione
 gratiarum, ac studio bonae mentis. Sed ut currat ora-
 tio, docet hic obiter apostolus, quatenus mos geren-
 dus infirmis, et quatenus vitandum offendiculum, vi-
 delicet ubi praesens imminet fidei periculum, et offen-
 diculi occasio pene est invincibilis, tum reperta et ex
 pristino vitae instituto relicta, non nata e nobis et ac-
 cersita. Nam an Augustino sit assentiendum, qui in
 epistola quadam ad Publicolam, in qua varias quae-
 stiones tractat huius argumenti, existimat simpliciter es-
 se rectius fame mori, quam immolatitiis carnibus forte
 repertis vesci, si constet esse immolatitias, aliorum
 esto iudicium, quum Paulum hic nihil offendat, nisi
 infirmi offendiculum, palamque clamitet, nec idolum
 nec idolothyum esse aliquid, et indignetur quod male
 audiat ob id, pro quo ipse gratias agit. Quo scrupu-
 lo sublato, quid est cur fame moriatur christianus? Ne-
 que enim similia sunt, quae confert in libro de bono
 coniugii, suscipere liberos et mori fame. Neque Pau-
 lus hanc admiscet circumstantiam, quin potius abstine-
 re pro tempore iubet, quum undevis alioqui suppetat,
 quo ventrem sedare possis latrantem. Si mihi conce-

ditur furtivo cibo vitam prorogare, cur ob alienam suspicionem mori iubeor? Atque haec quidem tum erant constitutionum ecclesiasticarum rudimenta, quum nondum de dignitatibus ac praebendis, nondum de pallio et usu pallii, nondum de decimis praedialibus ac personalibus, nondum de repraesaliis quaestio verteretur. Ad haec aperitur nonnihil de censu salarique sacerdotum, quum palam inculcat aequum esse, ut qui serviunt evangelio, vivant ex evangelio, sed vivant, non ditescant, non satrapas agant, neque vivant tamen, nisi serviant et assideant altari. Quamquam ipse ius hoc aliis defendens, sibi non usurpat, etiam si plus omnibus in evangelii negotio laborans. Hanc egregiam ac vere generosam Pauli mentem tot iam seculis non video qui studeat aemulari. Nihil gratis geritur, imo exigitur praemium, nec praestatur officium, quum apostoli ultro delatis sint usi, Paulus ne delatis quidem. Colliguntur et pecuniae, sed quae sponte conferebantur ab his, quibus supererat, non extorquentur; et colliguntur in usus sanctorum egentium, non in luxum ditiorum, et ita colliguntur, ut hinc nec ad Paulum, nec ad Titum, per quos agebatur negotium, quidquam omnino compendii rediret. Unde post natum apparet, ut ecclesiae multorum opes committerentur in viduarum ac senum aliorumque necessitates erogandae, quas postea quorundam improbitas in suam vertit tyrannidem. Mittuntur ultro citroque legati, quibus et suus habetur honos, tum in excipiendo, tum in deducendo, sed opinor pompam fuisse frugaliorem, quam hodie videmus. De mandatis enim nihil disputo. Gratulandum auctis ecclesiae rebus, si cum splendore stre-

pituque tantundem crevit religio. Neque tamen id temporis apostolis sua defuit dignitas ac maiestas, non defuere praesidia. Iactat Paulus arma sua non carnalia, sed spiritualia, potentia, non armatis ferro copiis, sed praesidio Dei, non ad demoliendas urbes, non ad depraedandum populum, aut trucidandos homines, sed ad deiciendam omnem cogitationem erigentem se adversus consilium Dei. Ea cuiusmodi sint, clarius etiam explicat Ambrosius in libro de viduis: Ecclesia, inquit, non armis secularibus vincit adversarias potestates, sed armis spiritualibus, quae sunt fortia Deo. Ac paulo post: Arma, inquit, ecclesiae, fides, arma ecclesiae oratio est, quae adversarium vincit. Succinit huic sententiae Nicolaus Papa, cuius verba referuntur in sententiis theologicis libro 4. dist. 37. §. „His adiciendum etc. His armis, his copiis, et sic instructo milite Paulus bellator invictus subacta Graecia, magna-que minoris Asiae parte, romanum aggressus est ac cepit imperium, tum nullis regum armis expugnabile. Quidquid autem terrarum subegit, Christo subegit, non sibi, cuius praesidiis hoc ipso ducem invictum praestitit, quod nullis humanis praesidiis niteretur. Coeleste regnum coelestibus armis asseruit, et evangelicam militiam evangelicis opibus gessit, corarius pontifex, peripsema mundi, sed electum organum Christi, cuius humili sublimitate, et facunda infantia, atque eloquenti balbutie suum nomen voluit per supersticiosam Iudaeam, per eruditissimam Graeciam, per regnorum omnium reginam Romam illustrari. In quem vere competit, quod olim in Periclem, nisi fallor, dictum est: Fulgurat, tonat, ac miscet non Graeciam modo,

quemadmodum ille, verum etiam universum terrarum orbem. Caeterum illud interim mirari subit, in ipsis statim initiis ac rudimentis periclitatam fuisse doctrinam evangelicam, ni Paulus omni, quod aiunt, pede contra stetit, non aliter quam foetus quidam de vita periclitantur, priusquam in vitam emerferint. Tanta zizaniorum vis coarta est, quae teneram etiamnum et herbescentem Christi sementem pene obruit, mox philosophia mundana, mox iudaica superstio, ceu de composito iunctis copiis in Christum conspirabat. Philosophia dissuadebat resurrectionem, et humanis argutiis nonnihil vitiare coepit evangelii sinceritatem. Iudaismus totum Mosen vel usque ad circumcisionis iniuriam nobis invexerat, ac coelestem illam philosophiam ad crassas frigidasque ceremonias pertraxerat, nisi strenuissimus hic Isaac noster tot puteos evangelicae venae, tot fontes vivi laticis adversus Philistaeos, omnia terra opplentes, aperuisset. Philosophia tum per morosophos suos libris ac linguis, per tyrannos gladiis etiam grassabatur in pusillum ac simplicem Christi gregem, vestigiis et in haec usque tempora relictis. Iudaismus per apostolos personatos, sub umbra praetextuque pietatis perniciosius etiam irrepebat, adeoque totam Christi segetem occupavit, ut ne nunc quidem revelli possit. Certe divus Augustinus in epistola quadam ad Ianuarium, quae nunc habetur numero CXIX. testatur, in Africa tanta superstitione observari solere pelluvia, quorum meminit et Iuvenalis, ut gravius corriperetur, qui per octavas suas terram nudo pede tetigisset, quam qui mentem vinolentia sepelisset, stomachans et indignans ecclesiam Christi, quam paucissimis celebratio-

num sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, tot fervilibus oneribus premi, ut tolerabilior videretur conditio Judaeorum, qui etiamsi tempus libertatis non agnovissent, legalibus tamen sarcinis, non humanis praesumptionibus subiicerentur. Sed huiusmodi zizania utcumque tolerat, licet invitus, illud nullo pacto ferendum putat, utpote palam repugnans fidei sanaeque doctrinae, quod quidam sic ab esu carniū absterent, ut eos, qui vescerentur, pro immundis ducebant. Exstant et huius superstitionis hisce temporibus non obscura vestigia, plerisque bonam pietatis partem in ciborum delectu ponentibus, quos ex aequo Deus creavit ad vescendum cum gratiarum actione. Nec hic minus praeposterum iudicium, quam apud Afros in pedum lotionē, dum nemo fere non gravius crimen existimat, die sabbati carnibus vesci, quam mendaci virulentia famam fratris incessere, aut etiam hominem ferro iugulare. Erant qui iuxta Pauli vaticinium in totum prohiberent nubere. Ex qua superstitione relictum videtur, quod divus etiam Gregorius romanae ecclesiae usu receptum, praecipit observandum, ut vir, qui cum uxore propria rem habuisset, abstereret aliquamdiu ab ingressu templi, nec ingrederetur nisi lotus, noctem, ut ait ille, flumine purgans. Ac rei superstitionis causam adfert, non addam qualem, nimirum hanc, quod licet honestum sit matrimonium, tamen voluptas, sine qua non constat coitus, nullo modo possit esse sine culpa. Quod dico, refertur in sententiis theologicis lib. 4. dist. 31. §. „Sed forte aliquis etc. Ficulnum vero auxilium est, quod ibi committitur Magister, hoc intelligendum de congressu per

incontinentiam, qui dicit, „nullo modo“, nihil excipit. Quin et aliarum haereseon quamvis sublata sint vocabula, tamen reliquias ac ceu cicatrices quasdam licet hodieque deprehendere, velut eorum, qui dicebantur Esseni, qui Ebionitae, qui Apostolici, qui Psalliani, sive Euchitae, ne quid attingam de Simoniacis, quae vox iam olim habetur inter obsoletas. Verum huiusmodi sectarum dissidia, quibus postea totus prope conflagravit orbis, praesertim Ario duce, rebus tam ambiguis, ut incertum esset utro se mundus inclinaret, vivo etiam Paulo pullularunt, non de condonationibus, aut applicationibus, aut id genus aliis, quae nunc obtorto collo trahimus ad fidei materiam, sed de resurrectione mortuorum, quae caput ac basis est nostrae professionis. Adversus hanc pestem, quamquam acerrime depugnat Paulus, tamen adhuc vereor ne spiraret etiamnum in quorundam animis haec excetra, quandoquidem apud Italos quotannis in publicis concionibus conantur asserere resurrectionem, existimantes rem in portu fore, si docuerint, Aristotelem non sustulisse prorsus immortalitatem animarum. Nihil enim interim dicam de conviviorum fabulis. Porro quid credant alii, non est meum divinare. Certe, quod est in propatulo, sic vivunt quidam, praesertim potentes in hoc mundo, quasi de futuro seculo nihil omnino credant. Atque utinam hic quoque Paulus aliquanto plus lucis nobis aperuisset, qualiter exstent animae semotae a corpore, et ubinam exstent, an fruantur immortalitatis gloria, an impiorum animae iam nunc crucientur, an eis subveniant nostrae preces, aut alia benefacta, an indulgentia summi pontificis su-

bito liberentur a poenis, quando video multos super
 hiſce rebus ambigere, aut certe diſputare, quod ſu-
 pervacuum erat, ſi Paulus aperte definiſſet. Ad
 haec quum in Chriſtum renatos conveniat veterem
 hominem exuere cum actibus et affectibus ſuis, ta-
 men videmus adhuc evangelio recenti, praefidente
 Paulo, libidinem, avaritiam, contentionem, ambi-
 tionem, diſſidia, caeteraſque pietatis ac bonorum
 morum peſtes in populum irrepiſſe, quaedam vitia
 ex ſuperiori vita relicta, non potuiſſe prorsus a
 a ſtirpe revelli, ne quis admiretur hiſ temporibus
 eſſe, in quibus, quia refrixit caritas, abundet ini-
 quitas. Quin vivo etiamnum Paulo ingeſſerant ſeſe
 pseudoapostoli, qui rem evangelicam in ſuum quae-
 ſtum verterent, qui Chriſti gloriam in ſuam tyran-
 nidem transferrent, qui ſe praedicarent magis quam
 Deum, qui pro Chriſto mundum, pro ſpiritu car-
 nem docerent, qui coeleſti doctrinae doctrinas ho-
 minum admicerent, qui fundamento Chriſto ſtructu-
 ram indignam inducerent, hoc nocentiores hoſtes ec-
 cleſiae, quod haec agebant ſub praetextu Chriſti,
 quod apoſtolorum titulo perſonaque commendati.
 Atque utinam hodie nullos haberet pseudoaposto-
 los eccleſia Chriſti. Utinam omnes, qui in evangeli-
 i praedicandi vices ſucceſſerunt, ad exemplum Pauli,
 Ieſum Chriſtum non ad quaeſtum, non ad ambitio-
 nem, non ad gratiam potentum, non ad odium aut
 favorem hominum, ſed pure ſincereque praedica-
 rent. Paulus enim ipſe vinculis alligatus gloriatur
 ſermonem domini non eſſe alligatum. Nunc proh
 dolor, cernere eſt quosdam, qui potentum ſalariis in

hoc ipsum velut auctoramento redempti, non tam ea praedicant, quae faciunt ad Christi gloriam, quaeque ad veram pietatem, quam quae conducunt ad venanda sacerdotia, ad illaqueandas dignitates, ad irretiendos episcopatus. Ibi fortes ac vocales, ubi non tuta modo, verum etiam quaestiuosa est adulatione, rursus ubi damnosa veritas, magis muti vel ipsis piscibus. Quod si sal insulsus esse coeperit, quid superest unde salietur insipidus popellus? Si lumen vertitur in tenebras, quid discutiet imperitae multitudinis caliginem? Si pastores vertuntur in lupos, quae spes gregi? Si caeci sunt qui viae duces agunt, quis revocabit ab errore? Si caupones sunt qui patres esse debebant, quis erit usquam sinceritati locus? Adeone plus apud nos valet hominum terror, quam timor Dei? Plus humanis quam divinis praemiis commovemur? Nisi forte nobis ipsis primum adulamur, quo perditius adulemur aliis. Paulus non patitur quemquam mortalem praedicari, non patitur evangelii laudem in homines transferri. Nunc quidam velut antiquato Christo novum idololatriae genus invehunt, ex hominibus, ut ita loquar, deos facientes. Interim imponitur plebi, interim populus non simplici premitur tyrannide. Haec plerique peripicimus, et tacemus, nec solum tacemus, sed diversam etiam partem adiuvamus. Fateor, inquit, esse rectum, sed tutum non est. Si apud christianos tutum non est, evangelium pure libereque praedicare, ubinam id tuto fiet? Quod si hic metus apud omnes aequae valisset, quis nobis tradidisset evangelium? Et ideo for-

tassis procerum aures aegrius ferunt vera consilia, quod nimium illas assuescimus assentationi. Non haec loquor, quo quemquam taxem, utinam nulli sint, in quos haec vere competant. Non prodentur a me, sed ipsi sese libris editis, ipsi se publicis concionibus quotidie produnt, tam impudenter assentantes, ut ipsis etiam mimis sint deridiculi. Vox ea, quam pietati dicatam esse oportebat, servit quæstui, quae docere debebat regnum coelorum, subservit regno mundi, quae Christi mysteria debebat enarrare, narrat hominum somnia. Evangelica tuba, quam intendi iubet Esaias ad ebuccinandam Dei gloriam, in citharam versa, delinit aures hominum. Lingua, quam idem gloriatur sibi datam eruditam, ad revellenda vitiorum plantaria, ad inferenda semina pietatis, ad ulum longe diversum accommodatur, docens quod non oportet, et infectans quod laudatum oportuit. Lingua canis, qua decuit cum mansuetudine mederi vulneribus nocentium, saepe lacerat famam innocentum, imo quod est foedius, bene merentium. Haec nobis vice teli est, quo confodimus, si quis nos offendat, imo si nec offendat, sed officio provocet. Dicas medicam illam linguam, versam in linguam viperæ. Quin potius Paulinam imitamur linguam, quae praeter dominum Iesum nihil sonare potest. Quin potius meminimus, praedicatorem angelum esse domini, e cuius ore populus legem expectat Dei, non convitia in membra Christi, plurimumque interesse inter hierophantam et sycophantam, inter theologum et spermologum, inter doctorem et delatorem. Hic episcopo-

rum partes desiderantur, quorum est curare, ne passim cuivis detur locus apud populum concionandi. Nec satis esse credamus ad munus apostolicum obeundum, gestare cucullam. Non omnes qui linguam habent, cor habent. Sed his de rebus alias fortasse commodius dicetur. Nunc ut ad id, quod in manibus erat, redeam: Quum Paulus noster ubique vaser sit ac lubricus, in his tamen duabus epistolis sic polypum ac chamaeleontem, sic Proceum ac Vertumnum quemdam agit, ut cum Corinthiis plus quam Graecis agens, quodammodo iuxta vetus proverbium *προς κεντρα κεντριζεν* videatur, in omnia se vertens, quo illos transfiguret in Christum. Adeo ceu per varios labyrinthi flexus sese volvit ac revolvit, subinde alius atque alius nobis prodiens, Quam supplex ac blandus alicubi, obsecrat per mansuetudinem Christi, rogat, ut ferant stultitiam suam aliquantisper, rursus austerus ac minax clamat: *An experimentum quaeritis per me loquentis Christi?* Alibi sese deiiciens peripsema se vocat, abortivum, et indignum apostoli nomine, ac mox ingens et erectus summis etiam apostolis se praefert, hic humi repit, illic e tertio coelo nobis apparet. Nunc collaudat Corinthiorum pietatem, mox in vitia illorum detonat. Quaedam palam exigit, quaedam ceu per cuniculos insinuat. Alicubi imperitus sermone, nihil novit nisi Iesum et hunc crucifixum, alicubi sapientiam loquitur inter perfectos, alicubi cordatum ac sobrium agit, ac rursus alibi sumit sibi stulti parumque sobrii personam. Nunc suum ius sibi fortiter asserit, mox illis blande remittit.

Ex

Ex animo loquitur alicubi, est ubi *εἰσπνεύεται*. *Condonate*, inquit, *mihī hanc iniuriam*. Reperias ubi sibi parum constare videatur, ita sui dissimilis, ut maxime tamen sit sui similis, ita inconstans, ut maxime constans. Nusquam enim non agit Christi negotium. Nusquam non consulit gregis sui commodis, fidi medici ritu nullum remediorum genus non admovens, quo perfectam sanitatem suis restituat. Sudatur ab eruditissimis viris in explicandis poetarum ac rhetorum consiliis, at in hoc rhetore longe plus sudoris est, ut deprehendas quid agat, quo tendat, quid vetet, adeo stropharum plenus est undique, absit invidia verbis. Tanta vafrities est, non credas eundem hominem loqui. Nunc ut limpidus quidam fons sensim ebullit, mox torrentis in morem ingenti fragore devolvitur, multa obiter secum rapiens, nunc placide leniterque fluit, nunc late, velut in lacum diffusus exspatiatur. Rursum alicubi se condit, ac diverso loco subitus emicat, quum visum est, miris Maeandris nunc has, nunc illas, lambit ripas, aliquoties procul digressus, reciproco flexu in sese redit. Quo magis admiror quosdam, qui quum vix primoribus labris gustarint rudimenta grammatices, nec omnino sciant, quid sit dicere, tamen Pauli linguam intelligere, rem facilem, ac pene puerilem existimant. Quid nos praestiterimus, aliorum erit iudicium. Ambrosium ac Theophylactum, Bulgariensem episcopum, potissimum sequuti sumus, quorum hic tamen recentior est, tamen veterum interpretum graecorum commentarios legit, qui nobis interciderunt. Et tamen hos duos sic habuimus in

consilio, ut semper id amplecteremur, quod ex sententia Pauli maxime videretur. Fidei meae Paulum ipsum testem facio. Video praefationem aequo longiorem, nec habeo quo lemmate culpam deprecer, nisi quod hic error mihi cum multis communis est, hac praesertim tempestate, et amor erga te meus me fecit aliquanto loquaciorem. Celsitudinem tuam incolumem ac florentem nobis quam diutissime seruet princeps ac dominus noster Christus Iesus. Anno 1519. nonis Febr. Lovanii.

IN
 EPISTOLAM PAULI AD CORINTHIOS
 PRIOREM
 ARGUMENTUM
 PER
 DES. ERASMUM ROTERODAMUM.

Corinthus Achaiae metropolis olim erat, ob portuum commoditatem, est enim Isthmus, emporium rotius Asiae, tum celeberrimum, tum opulentissimum. Fere fit autem, ut eiusmodi civitatum mores multo sint corruptissimi, quod undique ex omni natione, non tam mores quam vitia solent importari, et magnam vitae licentiam negotiatorum genus sibi vindicat. Proinde Corinthii, tametsi praedicatione Pauli iam pridem evangelicam doctrinam accepissent, tamen adhuc ingenii vitaeque prioris vestigia nonnulla, ac reliquiae manebant, adeo ut periculum esset, ne per philosophos, crucis praedicationem, ut humilem et indoctam fastidientes, et pseudapostolos, ad Iudaismum invitantes, a Christi sinceritate alienarentur. Usque adeo ardua res est, et ab iis in quibus natus sis, et quibus diu assueveris, in alium hominem transformari. Quin divus Hieronymus in praefatione secundi libri com-